

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

В статті обґрунтовується точка зору, відповідно до якої, сучасними пануючими моделями управління підприємствами туристичної сфери мають стати кластери.

In article it is based a point of view on modern models management enterprises in tourist sphere can be cluster.

Ключові слова: кластер, модель, підприємство, туристична сфера.

Keywords: cluster, model, enterprise, tourist sphere.

Проблема дослідження туристичного ринку особливо гостро стоїть сьогодні перед Україною. Адже, враховуючи, що на сучасному кризовому етапі розвитку економіки України, її товари не в змозі належним чином конкурувати на світовому ринку з продукцією економічно розвинених країн, туризм стає найбільш важливим джерелом валютних надходжень, а також сприяє розвитку регіонів, які не мають будь-якої промислової бази, полегшуючи тим самим проблему зайнятості. Умови ринкової боротьби зобов'язують максимально швидко і ефективно реагувати на потреби ринку. Підприємства сфери туризму в значній мірі спроможні сприяти вирішенню проблем конкурентоздатності національної економіки. Однією з високоєфективних форм використання потенційних можливостей підприємств туризму може стати впровадження кластерної моделі управління.

Країни Центрально-Східної Європи - нові члени ЄС, є одними із головних і найближчих стратегічних партнерів України на шляху європейської інтеграції. Вони постійно надають незалежній Україні предметну підтримку в реалізації її євроінтеграційних планів, часто виступають справжніми „адвокатами” українських інтересів у керівних загальноєвропейських структурах. На двосторонньому рівні ефективно здійснюється координація зовнішньополітичних кроків країн Центрально-Східної Європи та України на міжнародній арені. Упродовж останніх років між окремими країнами Центрально-Східної Європи та Україною склалася ефективно діюча цілісна система міждержавного співробітництва. Вона охоплює різноманітні напрями, сфери, види і рівні співпраці. Головним на сучасному етапі є поглиблення взаємодії цих сусідніх держав на євроінтеграційному напрямі, зокрема вдосконалення існуючих й розвиток нових форм транскордонного співробітництва підприємств туризму в Карпатському регіоні.

Становлення і розвиток системи транскордонного співробітництва України і країн Центрально-Східної Європи досить інтенсивно вивчається вченими України, Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії.

Закон України “Про транскордонне співробітництво” метою транскордонного співробітництва визначає “розвиток соціально-економічних, науково-технічних,

екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва", а метою державної політики у сфері транскордонного співробітництва є створення умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня життя населення.

За підтримки Європейського Союзу, на новому східному кордоні ЄС досить успішно розвивається різнопланове транскордонне співробітництво. З метою поліпшення його координації і підвищення ефективності, Агентством регіонального розвитку і транскордонного співробітництва "Закарпаття", за участі партнерів з сусідніх країн, розроблена "Стратегія розвитку транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні "Карпатія 2004-2011", яка охоплює прикордонні регіони п'яти держав (Підкарпатського воєводства Польщі, Кошицького і Пряшівського країв Словаччини, області Саболч-Сатмар-Берег Угорщини, Закарпатської області України, повітів Сату-Маре і Байя-Маре Румунії). Цей проект, на основі аналізу значного інформаційного масиву, крім визначення пріоритетів, визначив стратегічні, середньо- і короткострокові завдання та кроки по їх реалізації.

Важлива роль у розвитку економіки і соціальної сфери приділяється створенню інноваційних бізнес-інкубаторів. Стратегічною метою їх діяльності є стимулювання створення нових підприємств, переважно в пріоритетних галузях економіки області, а саме – логістики, що дасть можливість забезпечити постійне підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на основі технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня їх інноваційної активності, впровадження нових продуктів, послуг, технологій, методів організації та управління господарською діяльністю, серед яких особливої уваги заслуговує кластерна організаційна форма підприємництва.

За визначенням М.Портера, кластери - це географічна група взаємозалежних компаній та інститутів в зазначеній галузі , які зв'язані між собою спільною метою і доповнюють один одного. Розглядаючи економіку розвинутих країн, можна з впевненістю дійти висновку, що побудова кластерної форми організації діяльності, та кластерної моделі управління підприємницькими структурами, широко використовується в світі. Відомим кластером є кіноіндустрія у Голівуді, машинобудування у Баварії, виробництво годинників в Швейцарії. Великим кластером інформаційних технологій є Силіконова Долина та ін. Об'єднання підприємств в кластерну структуру управління дозволяє кожному з учасників отримувати переваги від ефекту синергії, тобто від ефекту, який виникає в процесі об'єднання зусиль підприємницьких структур.

Створення кластера може належати як уряду так і бізнесу. Зусилля урядів зазвичай прямують не на підтримку окремих підприємств і галузей, наскільки б значним не був їх вклад в економіку, а на створення умов для розвитку кластерів в регіонах. Формування кластера здійснюється з використанням державних форм планування і регулювання. Основу кластерів найчастіше складають підприємницькі структури малого і середнього бізнесу. Підприємства одного кластера працюють в одній або суміжних областях, конкурують один з одним за ресурси, кваліфікаційні кадри. Встановлення загальних правил, вплив на регуляторну політику, спільний маркетинг, формування соціального попиту,

стандарти якості - ось результат співпраці бізнесу в кластері. Особливої актуальності набувають дослідження кластерної організації діяльності туристичної сфери в Україні.

За умов кризового господарювання, підприємства туристичної сфери потребують оновлення системи управління, зокрема у антикризовому напрямку. Пропозиція зі сторони великої кількості туристичних підприємств не є гнучкою та мобільною, адже, санаторій, будинок відпочинку, готель, аеропорт не можуть бути перенесені наприкінці туристичного сезону в інший регіон. Вони не можуть пристосуватися до змін попиту в часі та просторі. Подібна ситуація однаково не вигідна як для туриста, який внаслідок цього платить дорожче, так і країні або регіону, яка не може використовувати наявні фонди підприємств туристичної сфери рівномірно на протязі всього року і з використанням регіональних особливостей розташування.

Дослідження дають підстави стверджувати, що кластерна форма організації діяльності та кластерна модель управління бізнесом ефективною формою організації інноваційних процесів регіонального розвитку, при якій конкурентну перевагу створюють не окремі суб'єкти підприємницької діяльності, а регіональні багаторівневі та багатопрофільні об'єднання. В межах даних об'єднань, кластерів, здійснюється концентрація ресурсів, використання яких спрямоване на досягнення визначеної для всіх учасників бізнес-процесу та прийняті ними спільної мети. Кластер створює єдиний економічний та інформаційний простір діяльності учасників кластерного об'єднання. З'являються можливості маневрування робочою силою, об'єднання інтелектуальних капіталів, взаємопідтримки фінансовими ресурсами.

Кластери дозволяють скоротити час на обмін інформацією, на прийняття та реалізацію управлінських рішень, на формування та імплантацію кластерної стратегії. Кластери дозволяють учасникам використовувати управлінські компетенції, які знаходяться за межами їх бізнесу.

Сформована на основі кластерів економіка – це модель конкурентоздатної та інвестиційно привабливої економіки, яка забезпечує високий рівень та якість надання послуг.

Кластерна модель управління забезпечує діяльність підприємницьких структур в просторі. Зокрема, транспортно-логістичні кластери включають в себе комплекс інфраструктури і компаній, що спеціалізуються на зберіганні, супроводі та постачанні вантажів і пасажирів.

Основною метою реалізації кластерної моделі управління є забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств, постачальників обладнання, комплектуючих, спеціалізованих виробничих і сервісних послуг, науково-дослідних та освітніх організацій, що утворюють територіально-виробничі кластери.

Реалізація кластерної моделі управління сприяє забезпеченню конкурентоспроможності підприємницької діяльності за рахунок реалізації потенціалу ефективної взаємодії учасників кластеру, пов'язаного з їх географічно близьким розташуванням, включаючи розширення доступу до інновацій, технологій, "ноу-хау",

спеціалізованих послуг та висококваліфікованих кадрів. Кластери забезпечують зниження трансакційних витрат, що сприяють формуванню передумов реалізації спільних корпоративних проєктів і продуктивної конкуренції.

Транскордонні транспортно-логістичні центри, які використовують кластерну модель управління в Закарпатській області, стають об'єднавчими органами керування інтермодальними перевезеннями на західному кордоні України. На основі загального інформаційного простору кластери спроможні вирішувати важливі транскордонні питання і забезпечити ефективне комплексне логістичне обслуговування процесу постачання та обробки вантажів.

Основними завданнями Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів є забезпечення розвитку транскордонних регіонів у інноваційно-інвестиційний спосіб, зокрема із використанням можливостей кластерів:

- розвиток транскордонного співробітництва як інноваційного елемента нової державної регіональної політики, сприяння інтеграції України та її регіонів у загальноєвропейський простір;

- створення в транскордонних регіонах центрів економічного зростання з метою підвищення індексу якості людського життя, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку;

- зменшення потенційного напруження на українських кордонах та нівелювання негативної ролі кордонів у повсякденному житті громадян.

Таким чином, економічна складова транскордонного співробітництва є важливим чинником на шляху України до Європейського Союзу, що потребує наукових досліджень інноваційних форм управління підприємницькими структурами в регіонах на кордонах України.

Аналіз динаміки транскордонного співробітництва в Європі, на думку експертів, свідчить про наявність щонайменше шести наступних рівнів такого співробітництва:

1. Повна відсутність стосунків. На цьому рівні наявні кордони визначаються виключно як лінія розподілу та джерело небезпеки. Проте, схоже на сьогодні майже всі країни Європи вже пройшли цей етап. Більшість з них працюють у напрямі децентралізації влади, більш активного застосування принципу субсидіарності, зокрема, у транскордонному співробітництві.

2. Рівень обміну інформацією та її спільної оцінки, на якому відбуваються перші контакти між суб'єктами прикордонного співробітництва, неформальні зустрічі між керівниками місцевих влад, обмін інформацією тощо. Для забезпечення плідної співпраці слід добре розуміти особливості політичної, правової, економічної, соціальної та культурної систем країн-сусідів.

3. Рівень консультацій настає тоді, коли приходить усвідомлення необхідності інформування своїх закордонних партнерів та сусідів і консультацій з ними з питань, що становлять спільний інтерес.

4. Рівень співпраці характеризується роботою існуючих об'єднань транскордонного співробітництва над удосконаленням механізмів консультацій і співпраці. Адже, як показує

досвід, саме механізм вироблення спільних рішень є єдиним ефективним інструментом для вирішення спільних проблем громад прикордоння. Є сподівання у недалекій перспективі, що транскордонне співробітництво прийде на зміну консультаціям і буде цілком відповідати етимології латинського терміну «кооперація», який означає «працювати разом з кимось».

5. Рівень гармонізації. Цей термін часто замінюється на «узгодження». Реалізація мети, над якою неухильно працює Європейська Комісія, - економічна та соціальна інтеграція всієї території ЄС впродовж 2007-2013 років – сприятиме досягненню більш високого рівня гармонізації, що стосується і прикордонного співробітництва.

6. Рівень інтеграції передбачає досягнення головної мети Європейського Союзу – інтеграції або територіальної єдності, що зумовлює роботу у таких галузях, як прикордонний ринок праці, райони прикордонного економічного розвитку, райони прикордонної інноваційної діяльності та інші.

Попри позитивних тенденцій розвитку транскордонного співробітництва, сьогодні існує ряд проблем, що знижують ефективність, чи перешкоджають розвитку цього загалом перспективного напрямку співпраці.

Дослідження регіональних особливостей діяльності підприємств туризму в Закарпатті, підтверджують, що визначальними факторами впливу на розвиток транскордонного співробітництва, можна вважаючи наступні:

- потужні органи місцевого та регіонального самоврядування, наділені широкими повноваженнями, зокрема, й у сфері транскордонного співробітництва;
- є політична воля та усвідомлення необхідності та синергетичного ефекту транскордонного співробітництва з метою вирішення спільних проблем;
- існують контактні пункти усіх типів між суб'єктами транскордонного співробітництва по обидва боки кордону;
- достатній рівень інтеграції діяльності суб'єктів транскордонного співробітництва у всіх сферах.

Проте, на шляху успішного розвитку транскордонного співробітництва існують перешкоди, які обумовлені диспропорціями в економічному розвитку, культурними та лінгвістичними відмінностями і проблемами інституційного характеру.

У постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва» від 27 червня 2007 року, зокрема, зазначалось, що подальша реалізація сучасних можливостей транскордонного співробітництва є гарантією втілення в Україні принципу субсидіарності та забезпечення сталого соціально-економічного і просторового розвитку регіонів у інноваційно-інвестиційний спосіб.

Нові можливості європейської інтеграції України визначаються її унікальними геополітичними особливостями. Адже вона одночасно межує як з новими членами ЄС на Сході (Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією), так і з колишніми республіками СРСР (Росією, Білоруссю та Молдовою). Успішність реалізації цих перспектив залежатиме від послідовності, ефективності, повноти та інституціоналізації координаційних механізмів,

здатних задіяти на державному та регіональному рівнях можливості Європейського інструменту політики добросусідства, регіональної, транспортної, безпекової та економічної політики ЄС на основі узгодженого дотримання вимог законодавства України та ЄС.

На жаль, підтримка підприємств сфери туризму при формуванні інноваційної кластерної моделі управління, як запоруки посилення транскордонного співробітництва, з боку держави і місцевих органів самоуправління, недостатня. Більше того, спостерігаються перешкоди національним підприємцям туризму непомірними податками, постійним ростом вартості комунальних послуг, емісією вартості землі й основних фондів.

З метою підтримки розвитку туризму варто взяти заходів по звільненню туристичних підприємств від сплати місцевих податків у межах, що не перевищують розмір інвестицій.

Вирішення цих питань у короткий термін зможе підвищити конкурентоспроможність підприємств українського туризму і сприяти залученню вітчизняних і іноземних туристів.

Реалізація кластерної організації діяльності і управління підприємствами туристичної сфери сприятиме формуванню конкурентоспроможності підприємницької діяльності за рахунок реалізації потенціалу ефективної взаємодії учасників кластеру, пов'язаного з їх географічно близьким розташуванням, включаючи розширення доступу до інновацій, технологій, "ноу-хау", спеціалізованих послуг та висококваліфікованих кадрів, зниження трансакційних витрат. Кластерна форма об'єднання бізнесових структур забезпечує формування передумов для реалізації спільних корпоративних проєктів і продуктивної конкуренції.

Досвід діяльності кластерних формувань у вигляді Транскордонних транспортно-логістичних центрів в Закарпатській області, свідчить про те, що стратегічно вони стануть об'єднувачими органами керування інтермодальними перевезеннями на західному кордоні України, які на основі загального інформаційного простору будуть спроможні вирішувати важливі транскордонні питання і забезпечать ефективне комплексне логістичне обслуговування процесу постачання та обробки вантажів.

Створення та обслуговування транскордонних транспортно-логістичних центрів на стику кордонів з ЄС сприятиме динамічному розвитку транзитного потенціалу України, розвитку сучасних виробничих структур, позитивно вплине на розвиток регіону, зокрема, поліпшення економічних та соціальних показників, сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню життєвого рівня населення і наблизить інтеграційні можливості України.

Література

1. Закон України "Про туризм" // Відомості Верховної Ради України – 1995 р.
2. Єрмошенко М.М., Гануцак – Єфіменко Л.М. Механізм розвитку інноваційного потенціалу кластерооб'єднаних підприємств: Монографія. – К.: Національна академія управління, 2010.-236 с.
3. Закон України "Про транскордонне співробітництво", 24 червня 2004 р.